

Zrak je svuda oko nas

– rješenja –

Pribor: keramička pločica, metalni poklopac od staklenke, tamno obojena plastična boca od 2 L (bez dna, dolje s izrezanim otvorom 5 cm x 10 cm), žigice, 2 žličice, stalak za epruvete, 4 epruvete, plastična posudica za vodu, trakica filtrinog papira, 3 gumena čepa za epruvetu, staklena čaša, plastična čašica, drvena štipaljka, vaga

Kemikalije: magnezijev prah, magnezijeva vrpca, destilirana voda, sok crvenog kupusa, vodovodna voda, svijeća, glavica šibice, komadić bakra, koncentrirana dušična kiselina, "tajanstveni" reagens.

MAGNEZIJ

Napomena: Korak 1 je demonstracijski pokus.

Mjere opreza: Tijekom izvođenja pokusa nužno je koristiti tamne zaštitne naočale.

KORAK 1. Na keramičku pločicu stavi se metalni poklopac od staklenke. U metalni poklopac stavi se žličicu magnezijeva praha i u njega utakne komadić magnezijeve vrpce. Oko metalnog poklopca postavi se tamno obojenu plastičnu bocu. Zapali se magnezijevu vrpcu, koja zatim zapali magnezijev prah. Kad sav magnezij izgori, promotri nastalu tvar. Vrhom žličice se pažljivo odgrne gornji sloj.

Zabilježi sva opažanja. _____ **Magnezij gori blještavim plamenom,** _____

____ **gornji sloj je prah bijele boje, a donji sloj je prah sive boje** _____

_____/3x0,5 b

Pitanje 1. Jesu li spojevi u sloju **A** i u sloju **B** isti? _____ **Nisu** _____ Po čemu to zaključuješ?

____ **po boji** _____/2x0,5 b

Pitanje 2. Sloj **A** sadrži spoj magnezija i kisika. Napiši kemijsku formulu ovog spoja. _____ **MgO** _____/0,5 b

Pitanje 3. Kako je nastao ovaj spoj? _____ **reakcijom magnezija s kisikom iz zraka** _____/0,5 b

Pitanje 4. Napiši jednadžbu kemijske reakcije kojom nastaje spoj u sloju **A**.

_____ **2 Mg + O₂ → 2 MgO** _____/1 b

KORAK 2. U epruvetu **1** stavi na vrhu žličice gornjeg sloja **A**, ukapaj 10 kapi vode i promućkaj.

Zabilježi opažanja. _____ **Tekućina je mutna, na dnu je sitni bijeli talog.** _____

_____/2x0,5 b

/ 5,5

Pitanje 5. U epruveti 1 se nalazi (zaokruži slovo ispred točnog odgovora):

- ☒ **A** heterogena smjesa   **B** homogena smjesa   **C** kemijski spoj   /0,5 b

KORAK 3. U epruvetu 1 dodaj 2-3 kapi soka crvenog kupusa.

Pitanje 6. Zabilježi opažanja i zaključak. _____ **Otopina se obojila žuto-zeleno.** _____

_____ **Otopina tvari A je lužnata.** _____

_____/2x0,5 b

Pitanje 7. Spoj u sloju **B** sastoji se od atoma magnezija i dušika. Napiši: **a)** kemijsku formulu ovog spoja, u kojem su atomi dušika trovalentni, **b)** jednadžbu kemijske reakcije kojom nastaje spoj u sloju **B**.

a) _____ **Mg₃N₂** _____, **b)** _____ **3 Mg + N₂ → Mg₃N₂** _____ /2x1 b

Pitanje 8. Napiši značenje kemijske jednadžbe iz pitanja 7. b).

a) Kvalitativno značenje: _____ **Reakcijom magnezija i dušika nastaje magnezijev nitrid.** _____

_____/1 b

b) Kvantitativno značenje: _____ **Reakcijom triju atoma magnezija i jedne molekule dušika** _____

_____ **nastaje jedna formulska jedinka magnezijeva nitrida.** _____

_____/1 b

SVIJEĆA

Pitanje 9. Parafin, od kojeg je načinjena svijeća, je smjesa ugljikovodika. Molekula jednog od ugljikovodika sastoji se od 25 atoma ugljika i 52 atoma vodika.

a) Napiši kemijsku formulu ovog spoja u parafinu. _____ **C₂₅H₅₂** _____ /0,5 b

b) Maseni udio ugljika u ovom spoju je 85,14 %. Izračunaj masu spoja u uzorku koji sadrži 14,86 g ugljika.

$$\begin{aligned}w(\text{C}, \text{C}_{25}\text{H}_{52}) &= 85,14 \% \\m(\text{C}) &= 14,86 \text{ g} \\m(\text{C}_{25}\text{H}_{52}) &= ?\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}w(\text{C}, \text{C}_{25}\text{H}_{52}) &= m(\text{C}) / m(\text{C}_{25}\text{H}_{52}) \\m(\text{C}_{25}\text{H}_{52}) &= m(\text{C}) / w(\text{C}, \text{C}_{25}\text{H}_{52}) \\&= 14,86 \text{ g} / 0,8514 \\&= 17,45 \text{ g}\end{aligned}$$

/1 b

Rješenje: _____ **m(C₂₅H₅₂) = 17,45 g** _____

/ 7

Oprez! Pazi da se ne opečeš na plamenu svijeće.

KORAK 4. U plastičnu posudicu ulij do visine oko pola centimetra vodovodne vode, dodaj 10 kapi soka crvenog kupusa i zabilježi boju otopine.

Otopina je _____ **ljubičasto-plava** _____ boje. /0,5 b

KORAK 5. U sredinu posudice s vodovodnom vodom i sokom crvenog kupusa stavi svijeću i zapali je.

Zabilježi opažene promjene na svijeći i boju plamena. _____ **Tijekom gorenja svijeća se tali uz fitilj, _____**
_____ plašt plamena je narančast, a uz fitilj nema boju. _____ /2x0,5 b

KORAK 6. Poklopi svijeću staklenom čašom i promatraj promjene.

Pitanje 10. U tablicu upiši promjene iz **koraka 6.** (u stupac 1 upiši uočenu promjenu, a u stupac 2 objašnjenje).

	1	2
plamen na kraju reakcije	ugasi se	potroši se dio kisika, nastaju plinovi koji ne podržavaju gorenje
razina tekućine u čaši	podigne se	
prostor u čaši iznad tekućine	zamagljen i zadimljen	nastaje smjesa čađe, vodene pare i plinova
boja vodovodne vode	crvenkasta	nastaje kiselina

/7x0,5 b

Pitanje 11. a) Napiši ime sastojka zraka s kojim reagiraju ugljik i vodik iz parafina? _____ **kisik** _____ /0,5 b

b) Gorenjem parafina nastaju **četiri** tvari. Napiši njihove kemijske oznake.

voda _____ **H₂O** _____, ugljikov(IV) oksid _____ **CO₂** _____, ugljikov(II) oksid _____ **CO** _____ čađa _____ **C** _____ /4x0,5 b

c) Napiši jednadžbe kemijskih reakcija nastajanja navedenih oksida iz elementarnih tvari.

_____ **2 H₂ + O₂ → 2 H₂O** _____

_____ **C + O₂ → CO₂** _____

_____ **2 C + O₂ → 2 CO** _____

/3x1 b

d) Jedan od ovih oksida je zagušljiv. Kojim se reagensom dokazuje? _____ **vapnenom vodom** _____ /0,5 b

Napomena: Kad napišeš naziv reagensa, pozovi učitelja. Samo ako je naziv u prvom pokušaju ispravno napisan, dobit ćeš reagens za sljedeći korak.

/ 11

KORAK 7. Posudicu s "tajanstvenim" reagensom odloži na stranu stola do kraja vježbe.

ŽIGICE

Oprez! Pazi da se ne opečeš.

KORAK 8. U epruvetu **2** stavi glavicu žigice. Na jedan kraj trakice filtrinog papira nakapaj 2-3 kapi soka crvenog kupusa. U otvor epruvete **2** uvuci navlaženi kraj trakice, a suhi kraj presavini preko ruba epruvete. Začepi epruvetu gumenim čepom i obriši je papirnatim ubrusom. Sve zajedno izvaži i zabilježi masu.

Masa epruvete s uzorkom je _____ **g** /0,25 b

KORAK 9. Uхвати epruvetu drvenom hvataljkom i kratko zagrij na plamenu svijeće **do početka** uočljive promjene. **Odmah** odmakni epruvetu od plamena i odloži je u stalak. Zabilježi opažanja vezana uz:

a) glavicu šibice: _____ **Glavica šibice se zapalila.** _____ /0,5 b

b) unutrašnju stijenkku epruvete: _____ **Na unutrašnjoj stijenci epruvete se vide kapljice.** _____ /0,5 b

c) trakicu filtrinog papira unutar epruvete: _____ **Sok crvenog kupusa je pocrvenio.** _____ /0,5 b

d) prostor unutar epruvete: _____ **Unutar epruvete su nastali bijela magla i dim.** _____ /2x0,5 b

Pitanje 12. Jedan od sastojaka glavice žigice je sumpor. Napiši jednadžbu reakcije gorenja sumpora.

_____ **S + O₂ → SO₂** _____ /0,5 b

Pitanje 13. Objasni razlog promjene boje soka crvenog kupusa. _____

_____ **Na vlažnom papiru nastaje kiselina.** _____ /0,75 b

KORAK 10. Ako se epruveta s uzorkom ohladila, obriši je papirnatim ubrusom i izvaži zajedno s čepom.

Masa epruvete s uzorkom je _____ **g** /0,25 b

Pitanje 14. Usporedi mase epruveta s uzorcima u **koracima 8 i 10**. Masa u **koraku 10** je (**zaokruži slovo** ispred točnog odgovora):

☒ **A** jednaka   **B** manja   **A** veća   /0,5 b

Pitanje 15. Reakcija u epruveti **2** dogodila se u skladu sa (**zaokruži slovo** ispred točnog odgovora):

☒ **A** zakonom o očuvanju mase

B zakonom o promjenjivosti mase

C zakonom o stalnom volumenu

/0,5 b

/ 5,25

Pitanje 16. Taj je zakon postavio (**zaokruži slovo** ispred točnog odgovora):

- A Amedeo Avogadro
B Antoine Laurent Lavoisier
C Dmitrij Ivanovič Mendeljejev
D Robert Boyle

/0,5 b

BAKAR

Oprez: Nakon što začepiš epruvetu, nemoj je više otvarati. Produkt reakcije je štetan za zdravlje!

KORAK 11. Na jedan kraj nove trakice filtrinog papira nakapaj 2-3 kapi soka crvenog kupusa. U epruvetu **3** stavi komadić bakrene žice. Učitelj će ti dodati 1 kap koncentrirane dušične kiseline. U otvor epruvete **3** uvuci navlaženi kraj trakice, a suhi kraj presavini preko ruba epruvete i epruvetu **odmah začepi** gumenim čepom.

Zabilježi opažanja. ____ **Na dnu epruvete se stvara pjena. Tekućina mijenja boju od bezbojne** _____

____ **u tamnozelenu. Unutar epruvete nastao je crvenosmeđi plin.** _____

____ **Sadržaj epruvete se zagrijao. Sok crvenog kupusa na trakici je pocrvenio.** _____

____ **Duljim stajanjem na dnu epruvete nastaje plava krutina.** _____

_____/6x0,5 b

Pitanje 17. Obojeni plin je dušikov(IV) oksid. **a)** Napiši kemijsku formulu tog spoja. ____ **NO₂** ____ /0,5 b

b) Dušikov(IV) oksid može nastati i u atmosferi iz elementarnih tvari. Napiši jednadžbu kemijske reakcije njegovog nastajanja.

____ **N₂ + 2 O₂ → 2 NO₂** _____ /1 b

c) U reakciji dušikova(IV) oksida s vodom nastaje (**zaokruži slovo** ispred točnog odgovora):

- A** kiselina   B lužina   C sol   D ne reagira   /0,5 b

Pitanje 18. Dobro promotri sadržaj posudice iz **koraka 7**. Opiši i objasni uočene promjene.

____ **Tekućina u posudici se zamutila, na površini nastaje tanki sloj bijele čvrste tvari.** _____

_____/2x0,5 b

Objašnjenje: ____ **Vapnena voda je reagirala s ugljikovim(IV) oksidom iz zraka.** _____

_____/0,5 b

I na kraju – SAŽETAK

Pitanje 19. a) Napiši formule svih plinova, proučenih u nizu izvedenih pokusa (pogledaj odgovore u pitanjima 4, 7, 11, 12 i 17).

_____ **O₂, N₂, CO₂, CO, SO₂, NO₂** _____ /6x0,25 b

b) Sve **nabrojene spojeve** razvrstaj u tablicu. Neke sastojke zraka možeš koristiti i više puta.

sastojci zraka	kemijska formula
stalni sastojci suhog zraka	O₂, N₂, CO₂
koji uzrokuju kisele kiše	CO₂, SO₂, NO₂
koji onečišćuju zrak	CO, SO₂, NO₂

/9x0,25 b

Pitanje 20. Što je sok crvenog kupusa u ovim pokusima? _____ **Indikator** _____ 0,5 b

Napomena: Pogledaj sadržaj epruvete **3** iz **koraka 11** i opiši promjenu koja se dogodila duljim stajanjem tvari u epruveti.

/ 4,25

stranica	1	2	3	4	5	6	ukupno
bodovi	/ 5,5	/ 7	/ 11	/ 5,25	/ 7	/ 4,25	/ 40

„... Da nema uzduha, da nema vjetrova, što nas nestašno miluju po licu i kosama, jednako kao što dragaju krošnje i vrhove golemih i zelenih drveta i sićušnih travki, – ne bi bilo života na našoj Zemlji. ...”

(Fran Bubašević *Slike iz kemije*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1917.)